

Londoni tanulmányút

Az év elején négyen, doktorképzős zeneakadémisták (társaim voltak: Fehér Judit, Dobszay Ágnes, Bubnó Tamás) három hetet tölthettünk Londonban. Feladatul kaptuk, hogy az ottani liturgikus életet tanulmányozzuk anglikán és római katolikus templomokban.

Kezdjük a Westminster Katedrálissal, jártunk a tridenti liturgiát folytató Bromphton Oratory Church-ben többször is, megfordultunk a Westminster Abbey-ben néhányszor; a Szent Pál-székesegyházban találtuk a legkiegyensúlyozottabb állapotokat és a legszínvonalasabb művészi munkát. Megfordultunk Cambridge-ben a Trinity College kápolnájában, ahol éppen három kollégium egyesített vegyeskara tartott evensongot, és láttuk az éppen küszködő oxfordi Magdalen College kórusát.

Igyekeztünk jól kihasználni az időt, s a húsz nap alatt huszonnyolc különböző templomi alkalmon (mise, vespera, evensong, stb.) valamint tizenkét kóruspróbán vettünk részt. Megismerkedhettünk alapos és odaadó munkát folytató egyházzenezésekkel, megcsodálhattuk az egyházzenei élet szervezeti hátterét. Nem csoda tehát, hogy a három hét elteltével úgy éreztük, hazatérve saját munkánkat is másképp fogjuk értékelni. Olyan sajátosan kifinomult, zeneközpontú liturgikus élet részesei lehettünk, amely —ha nem is fenntartások nélkül követhető— további tevékenységünkhöz viszonyítási alapként szolgálhat.

A „Magyar Egyházzene” olvasói már többször kaptak beszámolót a mindennapi liturgiát éneklő angliai kórusok életéről (fiúkórusok fizetett férfiénekesekkel, ill. college-i vegyeskarok), így csak néhány fontosabb benyomásomról írok.

Elsőként az *előkészítettségről* és a *rendezettségről*. A rendszeres liturgikus zenei szolgálat egyik kulcsa a hónapokra előre kidolgozott repertoár. Az énekkarok „szereplése” nem ahhoz igazodik, mikorra készülnek el egy mű megtanulásával, hanem a próbaidő maximális kihasználásával alkalmazkodnak az előre tervezett programhoz. Ez a munkatempó a kórusvezetőktől is nagy felkészültséget követel: tudniuk kell, hogy egy-egy kompozíció melyik pontját kell a gyakran csak huszonöt perces, rövid próbán kiemelni, próbálni. A rendezettség ebben nagyon sokat segít: a próbákon nincs üresjárat, rossz értelemben vett demokratizmus, beleszólás. Mindenki érzi, hogy a tőle telhető koncentrálttság nélkül az istentiszteleti szolgálat gyengül.

A rendezettséghez tartozik az is, hogy az egyes templomokban a liturgia egységes, helyi szokások alig befolyásolják annak menetét, s így a fizetett profi énekesek —ha egymást helyettesítik— teljes természetességgel tudnak bekapcsolódni a munkába. Rendezettek és jól előkészítettek a liturgikus kiadványok is. Alig van szükség alkalmi fénymásolatásokra, hiszen —a figurális tételek kivételével— szinte minden megtalálható a nyomtatott könyvekben.

A fentieknek egyszerre alapja és következménye a *komolyan vett liturgia*. Ennek sok külső bizonyítéka van, mint például az ünnepélyes bevonulás és

más liturgikus mozgások, az öltözet, s az, hogy a kórusok vállalják —a templomterek kialakításából adódó— láthatóságukat; legtöbbször a gyülekezettel egy szinten, és nem elbújtan, karzatokon foglalnak helyet. A napi liturgiát felvállaló templomokban a papok is vállalják az ebből fakadó szolgálataikat: a lelkészi kar három-négy tagja hétköznapokon is jelen van és szolgál az istentiszteleteken. (Protestáns körökben az külön megemlítendő, hogy ez a jelenlét alázatos jelenlét, hiszen az evensongon nincs prédikáció —„papi szülő szerep”—, a lelkészek az imádságokat és a bibliai textusokat olvassák „csak”). Komolyan veszik tehát a liturgikus körökben közhelynek számító tézist: a liturgia az egyház létformája.

Természetesen mindehhez szerteágazó és összetett szervezeti háttér szükséges, kezdve a templomok rendben tartásától, a liturgikus mozgásokat „vezénylő” egyházfiki szolgálatán, a fiúénekesek iskoláján át egészen a kottatárosok segítő és előkészítő munkájáig. Itt kell megemlítenem az orgonisták különösen magas képzettségét is. Ők egy-egy együttes „második emberei”, akik lenyűgöző természetességgel alkalmazkodnak a kórusokhoz (gyakran húszegynéhány méteres távolságból is tökéletes szinkronban kísérik őket), és legtöbbször igényes orgonaművekkel is hozzájárulnak a liturgia ünnepélyességéhez. (Itt jegyzem meg, hogy a karvezetők többsége először orgonistaként szolgál, évek alatt így ismeri meg a kórusrepertoárt.)

Negyedikként az *énekelt repertoár* sajátosságairól írok. A hatalmas mennyiségű anyag igényes megszólaltatása csak úgy képzelhető el, hogy e repertoár legszélesebb sávját a késő reneszánsz és korabarrokk angol és spanyol (!) kórusirodalom művei alkotják. Ebből az alapból kiindulva, erre építve azután minden más stílus elérhető. Ugyanakkor az is könnyíti a különböző korok zenéjében való tájékozódásukat, hogy az anglikán liturgia kórustételeit minden kor feldolgozta saját stílusában úgy, hogy a művek szerkezete, felrakása nem hoz forradalmi változást. A hangzás egységes, bármely korból való is az énekelt kompozíció. (Ehhez járul hozzá, hogy a profi énekesek nem szólisták, operai hangképzéssel, hanem igazi kamaraénekesek.)

A bevezetésben említett néhány fenntartásomat is le kell írnom. Úgy tapasztaltam, hogy egy-egy kórus művészi színvonalát az előre elképzelttel ellentétben, elsősorban mégsem többévtizedes hagyományai biztosítják. A kórusvezető munkája és személyisége a meghatározó, a hagyomány és a folyamatosság csak lehetőséget ad a kimagasló munkához. (Két helyen is tapasztaltunk vezetői válság hatására bekövetkező hirtelen színvonalcsökést.)

Komolyabb kérdéseket vet fel annak átélése, hogy a szertartások szerkezete —különösen az, hogy a művészi szépség érdekében, a papi szövegeken kívül minden más szerep csak a kórusnak jut— szinte teljesen kizárja az „egyszerű gyülekezeti tagokat” az aktív részvételből. Elismerve, hogy létezik csendben figyelő aktivitás is, le kell írnom, néha mennyire bántó volt, hogy még a hitvallást, a Miatyánkot sem mondhatta közösen a gyülekezet (anglikán helyeken a kórus egy hangon recitálja), s az is (különösen a katolikus templomokban),

hogy egyáltalán nem számítanak a gyülekezet hangjára még a népének éneklésekor sem. S e népének...! Angol sajátosságnak kell gondolnom, mert mindkét felekezetnél egyaránt a vidám, feszes ritmusú, egyszerű szerkezetű, négy soros dúr dallamokat részesítik előnyben, még a német korálokat is átírják kiegyenlített ritmusú „menetdalokra”. Ehhez szorosán kapcsolódik negyedik kritikám is: az énekkísérők, nem tudva ellenállni hangszerük csábításának, túlon túl gyakran használnak bombasztikusan erőteljes regisztrációt hangszerükön.

Mindemellett lelkész barátomnak úgy foglalhattam össze angliai tapasztalataimat: „Ha valakit szeretnél beoltani a rendszeres liturgia tiszteletével és szeretetével, küldd el csak egy hétre Angliába, ottani tapasztalata többet ér, mint egy teljes évnyi elméleti oktatás.”

Bence Gábor

Énekeskönyvünk énekei

Nikolaus Decius Agnus Dei-éneke

Sorozatunk legújabb része —felelős szerkesztőnk kérésére— egyetlen dallam nyomába ered. Rendhagyó, mert dallam- és szövegösszehasonlító táblázatokat közöl, s megpróbálja kideríteni, hányfajta variánsa létezik az *O Lamm Gottes, unschuldig — Krisztus ártatlan Bárány* (EÉ 188) kezdetű éneknek.

Az ének szerzője, *Nikolaus Decius (Deeg)* (1485 körül–1546 után), eredetileg szerzetes volt. Később csatlakozott a reformációhoz, 1523-ban a wittenbergi egyetem hallgatója. Élete folyamán lelkészként, kántorként és latintanárként is működött. Énekei ordináriumtételek átdolgozásai. Jelenlegi énekünk egy Agnus Dei-dallam nyomán, nagyon korán, 1522-ben (más forrás szerint 1523-ban) keletkezett, és —talán nem is tudva Luther hasonló szándékáról— elindítja azt a gyakorlatot, melynek keretében liturgikus dallamokat strófás gyülekezeti énekkel helyettesítenek. (Ezenkívül még egy Decius-ének található énekeskönyvünkben, a 43. számú, mely egy Gloria-parafrázis.)

Azért esett a választásunk erre az énekre, mert a német forrásokban már eleve kétféle dallamvariáns él egymással párhuzamosan, a magyar evangélikus énekeskönyvekben megjelenő változat pedig egyikkel sem egyezik. Mi lehet ennek az oka?

Az alább következő elemzés csak arra vállalkozik, hogy a cikk írója számára fellelhető, legfontosabb forrásokat rendszerezze. Természetesen sok más forrás is felsorakoztatható lenne, de erre most sem a terjedelmi, sem az emberi korlátok miatt nem kerülhet sor.